

Features of Social Policy under the Conditions of Marital State in Ukraine

UDC 355.01

DOI: <https://doi.org/10.15421/1723139>**Pavlova Olena**Ph.D., <https://orcid.org/0009-0005-6909-9197>, karinka777@ukr.net*State Tax University (Irpın, Ukraine)*

Abstract.

Relevance of the problem. This article examines the relevance of those features of social policy in the minds of the military. The investigation focuses on the impact of the war on social security and will help the population of the region. The results of the investigation may be useful for the formulation of effective strategies for social protection and support of the population during military operations. Social policy in the minds of the war is confronted with complex and social problems that require specific approaches today. Active development and improvement of social policy is extremely necessary to ensure the protection of the rights of citizens during the war period and to develop a security policy to minimize risks for the population. The relevance of this topic is determined by the need for simple and effective strategies aimed at ensuring social stability and good marriage. The legacy of this problem will be eliminated by the reduction in the well-being of people in crisis situations, as well as the identification of still untapped reserves for achieving social well-being of the population of Ukraine.

The purpose of this article is to look at the main aspects of social policy in the minds of the military, the identification of key impulses and needs of the population.

Results. This article examines various aspects of the impact of the war on the system of social protection and assistance to the citizens of Ukraine. The importance of recruiting international partners and humanitarian organizations for the comprehensive development and implementation of social programs is analyzed. The results of the study can make an important contribution to the understanding and development of social problems that arise in the minds of the war in Ukraine.

Conclusions. What is strategically important to the former power in the minds of the military is the change in social inequality in the family, the reduction in the number of people and the increase in social and economic security of the working population. The state aims to develop a system for effective monitoring and evaluation of social programs.

Keywords: social policy, martial law, security, social security, human capital, social system, education, state

Особливості соціальної політики в умовах воєнного стану в Україні

Павлова Олена*Державний податковий університет (Ірпін, Україна)*

Анотація.

Актуальність проблеми. У даній статті розглянуто актуальність теми особливостей соціальної політики в умовах воєнного стану. Дослідження фокусується на впливі війни на соціальне забезпечення та допомогу населенню країни. Результати дослідження можуть бути корисними для формулювання ефективних стратегій соціального захисту та підтримки населення під час воєнних дій.

Соціальна політика в умовах війни стикається з ускладненими та викликовими проблемами, що вимагають специфічних підходів сьогодення. Активне вивчення та удосконалення соціальної політики вкрай необхідне для забезпечення захисту прав громадян у воєнний період і розробки політики безпеки для мінімізації ризиків для населення. Актуальність даної тематики визначається потребою у невідкладних та ефективних стратегіях, спрямованих на забезпечення соціальної стабільності та добробуту суспільства. Отримані наслідки вивчення даної проблеми будуть сприяти покращенню добробуту людей у кризових ситуаціях, а також виявленню ще невикористаних резервів щодо досягнення соціального добробуту населення України.

Метою статті є розгляд основних аспектів соціальної політики в умовах воєнного стану, визначення ключових викликів та потреб населення.

Результати. У даній статті розглянуті різноманітні аспекти наслідків впливу воєнного часу на систему соціального захисту та допомоги громадянам України. Проаналізовано важливість залучення міжнародних партнерів та гуманітарних організацій для спільного розроблення та реалізації соціальних програм. Результати статті можуть внести важливий внесок у розуміння та розв'язання соціальних проблем, які виникають в умовах війни в Україні.

Висновки. Стратегічно важливим завданням держави в умовах воєнного стану є зменшення соціальної нерівності в суспільстві, скорочення чисельності людей та зростання соціальної та економічної безпеки працездатного населення. У статті обґрунтовано доцільність впровадження системи ефективного моніторингу та оцінки соціальних програм.

Ключові слова: соціальна політика, воєнний стан, безпека, соціальне забезпечення, людський капітал, соціальна система, освіта, держава

Актуальність проблеми.

Однією із найважливіших конституційних характеристик української держави є її характеристика як держави соціальної. Поняття “соціальна держава” або “держава соціального добробуту” вживається в Західній Європі ще з кінця 40-х років минулого століття. Найважливішою особливістю такого типу держави є високий рівень соціальної безпеки й соціальної захищеності її громадян. Досягнення такого рівня можливе завдяки проведенню ефективної соціальної політики (Ільчук, 2015).

Соціальна політика – це галузь публічної політики, яка спрямована на створення та регулювання системи соціального забезпечення та підтримки громадян. Основною метою даної політики є покращення якості життя населення, а також забезпечення соціальної справедливості в суспільстві.

Аналіз результатів попередніх досліджень.

Сьогодні поняття «соціальної політики» є предметом досліджень значних провідних вітчизняних науковців, зокрема О. Бутнік (2018) аналізував моделі соціальної політики та їх особливості; С. Ветлинський (2016) досліджував проблематику соціальної політики урізь призму соціального захисту військовослужбовців; О. Кришень (2020) досліджував проблему формування та реалізації соціальної політики на регіональному рівні; А. Михненко та Н. Щур (2019) досліджували міжнародний досвід впровадження моделей соціальної політики; О. Славкова (2021) досліджувала проблеми державної соціальної політики її проблеми та перспективи вдосконалення; Л. Ємельяненко та Л. Федулова (2021) досліджували особливості соціальної політики на регіональному рівні.

Соціальна політика є важливим елементом забезпечення соціальних стандартів прийнятих в рамках держави. Тобто до основних завдань соціальної політики відноситься забезпечення певного рівня соціального захисту, що відповідає основним правилам та принципам соціального забезпечення на рівні держави.

До основних складових соціальної політики можна віднести :

1. Соціальні програми та послуги. Розробка та впровадження програм та послуг, які спрямовані на надання соціальної допомоги, загальнодоступної освіти, включення у трудові відносини, та інших соціальних послуг. Особливості соціальної політики полягають у формуванні певної рамки соціальних стандартів характерних саме для цього конкретного суспільства. Соціальні програми повинні відповідати філософії соціальної політики, якщо соціальні програми не відповідають принципам соціальної політики, то немає сенсу їх впроваджувати і вони не повинні її дискредитувати і тому кожен з компонентів соціальної політики має великий ступінь важливості як елемент системи.

2. Соціальне забезпечення. Створення належних систем соціального забезпечення, до прикладу, таких як пенсія, допомога по безробіттю, матеріальна допомога тощо. Соціальне забезпечення є основним компонентом наповнення соціальної політики. Він формує її кількісні показники через систему заходів соціальної політики. Соціальне забезпечення це набір конкретних дій, що плануються та будуть реалізованими в рамках соціальної політики. Саме соціальне забезпечення перетворює соціальну політику з набору гасел на дієвий інструмент впливу на соціальну реальність окремої категорії населення з метою її вдосконалення.

3. Освіта. Розвиток системи освіти, гарантування доступу до якісної освіти, підтримка навчання та розвиток освітніх програм. Освіта сприяє освоєнню певного набору компетентностей представникам різних категорій населення, які їх потім реалізують на практиці через власну професійну діяльність. Тому освітній компонент в рамках будь-якої соціальної політики це акцентуація на формуванні професійних компетентностей, які матимуть попит на ринку праці.

4. Трудова політика. Регулювання трудових відносин, включаючи створення сприятливих умов праці, регулювання проблем на ринку праці та захист прав споживачів. Трудова політика це важливий компонент розвитку соціальних взаємовідносин між різними членами суспільства та соціальними інституціями. Мета трудової політики полягає у працевлаштуванні представників різних верств населення та соціальних груп зважаючи на їх прагнення в сфері працевлаштування та можливостей держави сприяти працевлаштуванню у сферах пріоритетних для державного та суспільного розвитку.

5. Житлова політика. Забезпечення доступу до адекватного житла, регулювання проблем на ринку нерухомості, всебічна підтримка уразливих груп населення. Житло є одним з важливих факторів розвитку суспільства так як без забезпечення пріоритетних соціальних груп доступним та якісним житлом не можна говорити про перспективи позитивних соціальних перетворень як на території конкретної територіальної громади так і держави в цілому.

6. Громадське здоров'я. Реалізація програм громадського здоров'я, забезпечення вільного доступу до медичних послуг. Отримання якісної медичної допомоги є важливим компонентом якості життя та соціального комфорту громадян. Навіть в багатьох розвинених країнах високий рівень розвитку економіки не є тотожним гарному медичному забезпеченню. Тому в будь-якій соціальній політиці фактор медичного забезпечення є наріжним і від нього може залежати сприйняття чи не сприйняття соціальної політики серед широких верств населення.

7. Гендерна та інша інтеграція. Реалізація

політик, які спрямовані на гендерну нерівність та інтеграцію різних соціальних груп у соціум. Сьогодні до гендерного компоненту соціальної політики досить високі вимоги. Так як подолання гендерних стереотипів вважається наскрізним завданням трансформації всіх українських соціальних інституцій. Тому сьогодні кожна з моделей соціальної політики, навіть не зважаючи а особливості воєнного стану, повинна містити гендерний компонент задля забезпечення гендерного паритету в соціальних процесах та практиках.

Усі ці елементи взаємодіючи створюють соціальну систему, яка уособлює гарантію соціальної справедливості, підтримку уразливих верств населення та покращенню якості життя загалом.

На думку дослідника Т. Токарського (2017), соціальна політика України завжди належала до компетенції держави, була її монополією. У процесі реформ колишні механізми виявилися зруйнованими, а створення нових стало неможливим без глибоких економічних перетворень. Сьогодні наша держава не має достатніх матеріальних ресурсів для вирішення соціальних проблем. Унаслідок цього виникає недовіра до уряду, соціальне невдоволення, а також формується модель масової свідомості, що характеризується певною інертністю стосовно пропонованої державою соціальної політики і навіть запереченням реформ. Найбільш складною та болісною є зміна менталітету народу, необхідного для створення соціальної бази, здатної підтримати уряд при проведенні життєво важливих реформ. Крім ментальної складової важлива і соціальна так як будь-яка реформа соціальної політики це не в останню чергу вплив на систему відносин в рамках існуючих соціальних інститутів. Тому реформування передбачає цілу низку змін в системі соціальних відносин, які повинні позитивно вплинути на інтенсивність та якість вже згаданих відносин, але проблема полягає в тому, що цей процес передбачає відмову від певної частини звичних соціальних практик. І саме цей процес звичай може сприяти гальмуванню реформи в процесі її впровадження. Зазвичай до гальмування реформи призводить відсутність консенсусу еліт та соціальних груп на які спрямована реформа. Тому процес розробки та впровадження соціальної політики є довгим і кропітким так як віднайдення компромісів з приводу впровадження соціальної політики є одним з головних завдань самої реформи соціальної політики.

С. Бондаренко та Н. Бугас у своїх дослідженнях визначили, що суб'єктами соціальної політики в країні виступають державні органи, об'єднання роботодавців, об'єднання працівників, бізнес-структури (підприємства, організації), громадські організації, громадяни; а об'єктами соціальної політики є працездатне населення та непрацездатне (інваліди, люди похилого віку), соціально вразливі

верстви населення (сім'ї з низькими доходами, інваліди, студенти, люди похилого віку тощо). Об'єктами є також ринок праці та трудові відносини (Бондаренко, & Бугас, 2021). В період воєнного часу, коли військові події безпосередньо впливають на функціонування більшості соціальних груп та на їх відносини, вплив соціальної політики підвищується на всі елементи соціальної структури та суспільства в цілому. І в таких умовах при реформуванні соціальної політики слід зважати на особливості її впливу на кожен соціальну групу.

Мета статті: розгляд основних аспектів соціальної політики в умовах воєнного стану, визначення ключових викликів та потреб населення..

Результати.

Вивчення соціальної політики в сучасних умовах воєнного стану є особливо актуальним з низкою причин, що враховують характер даного контексту.

На нашу думку, воєнний стан погроджує гострі гуманітарні проблеми, зокрема такі як відсутність їжі, евакуація, відсутність доступу до медичних послуг та медичної жопомоги. Вивчення проблем соціальної політики в цих умовах стає важливим для забезпечення гуманітарної допомоги та відновлення соціальної та жилої інфраструктури.

З огляду на значну важливість демографічної складової людського капіталу, соціальна політика в Україні має виходити з наступного (Соціальна політика в Україні, 2010):

- під час формуванні основних напрямів соціальної політики держави варто враховувати як забезпечення матеріального добробуту населення, так і цілеспрямоване сприяння відтворенню населення відповідної кількості та якості. Останнє, як завдання, що належить до сфери загальнонаціональних інтересів, в жодному разі не може бути віддане лише на індивідуальний розсуд громадян. Проблема відтворення населення під час воєнного стану має високий рівень актуальності так як під час військових дій воююча країна втрачає значну кількість населення, що зменшує її економічний та соціальний потенціал на майбутнє. Тому при розробці та впровадженні окремих компонентів соціальної політики держаи треба врховувати можливі системні та комунікативні впливи на різних учасників соціальни процесів;

- потребує нагальної розробки цільова стратегія забезпечення підтримки демографічного розвитку України, яка включала б об'єктивний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку демографічного і трудових ресурсного потенціалу країни та визначала пріоритети й інструменти поліпшення ситуації в демографічній сфері. Особливістю соціальної політики є той факт, що для її успішної реалізації необхідно впровадити значний перелік невідкладних заходів, а з іншого боку ефект від їх впровадження можна оцінити лише в довгостроковій перспективі і це заважає вносити коригування в програму за першими

результатами її впровадження, що максимально контрпродуктивно в епоху інформаційного суспільства;

- необхідне об'єднання зусиль вже діючих і розроблюваних національних програм, концепцій та стратегій соціально-демографічного спрямування, налагодження моніторингу їхнього виконання та координації для виключення дублювання заходів різних програм та розпорошення коштів, що виділяються з метою вирішення проблеми збереження демографічного і трудових ресурсів потенціалу країни. Фактор системної кооперації під час розробки та впровадження соціальної політики в Україні є проблемним через методологічну недосконалість, відсутність відповідних традицій та амбіції окремих учасників процесу розробки та впровадження соціальної політики;

- в умовах низького рівня демографічного відтворення необхідно особливо увагу звернути на сім'ї з дітьми з метою забезпечення молодому поколінню рівного доступу до освіти, медичного обслуговування, професійної підготовки, що дозволить сформувати людський капітал, який відповідатиме потребам трансформованої економіки країни. Економіка країни в значній мірі залежить від наявності ресурсів для її подальшого розвитку і під час воєнного стану обсяги людських ресурсів систематично зменшуються. Відновлення людських ресурсів є можливим за рахунок стимулювання міграції та підвищення рівня народжуваності в країні. Обидва вектори зазначеного процесу можуть реалізовуватися в рамках однієї моделі соціальної політики паралельно так як

Провідний український дослідник Л. Ільчук (2015), наголошував, соціальна політика та соціальна стратегія, її розвиток, залежать насамперед від форми політичного устрою та політичного режиму, тобто функціонування демократичної публічної влади зі сталими прогресивними традиціями; а напрями та стратегічні пріоритети соціальної політики та соціальної стратегії залежать від економічного розвитку держави та її спроможності проводити в життя соціальні програми, що забезпечують гідне життя суспільства.

Воєнні дії створюють складні умови, що можуть викликати стрес та травми у населення. Експозиція до травматичних подій, таких як бомбардування, обстріли, втрати близьких людей може викликати фізичні та емоційні травми. Нестабільна обстановка та загроза безпеки призводять до психологічного стресу, що викликає розлади, депресії та інші психічні проблеми у громадян. Соціальна ізоляція, що означає збільшення випадків в країні ізоляції через втрату зв'язків, міграцію або втрату довілля, що призводить до психологічних проблем. Подолання соціальної ізоляції є важливим елементом адаптації ветеранів та їх родин до умов мирного життя.

Активне вивчення різноманітних аспектів соціальної політики необхідне для забезпечення захисту прав громадян під час війни, розробки політик безпеки, щоб мінімізувати ризики для суспільного життя людей. Наукова інтерпретація основних положень соціальної політики відкриває поле для підготовки нових етапів реформування соціальної політики.

Аналіз вивчення специфічних, вразливих груп населення, таких як діти, літні люди, особи з інвалідністю має врахувати в подальшому всі ризики соціального життя під час війни для розвитку соціальної політики в даних умовах.

Важливою складовою безпекового аспекту в умовах воєнного часу є необхідність достатніх фінансових ресурсів, інфраструктури та відповідного обладнання. Війна спричиняє зниження фінансування освіти, перерозподіл ресурсів на потреби оборони та інші галузі, що вкрай обмежує доступ до сучасних навчальних технологій та методик.

Для ефективного забезпечення безпеки освітнього процесу потрібно постійно удосконалювати систему освітніх заходів для того, щоб належним чином забезпечити сталість та ефективність освіти в умовах змінних обставин. Забезпечення освітнього процесу – це не лише запобігти негативним наслідкам, а й створити належних умови для здорового розвитку нації.

Забезпечення нормальної освітньої діяльності в умовах війни сприяє створенню навчених, обізнаних та підготовлених до майбутнього громадян, не зважаючи на труднощі та екстремальні умови.

Важливим аспектом є вивчення міжнародного аспекту, так як співпраця та обмін досвідом між державами та гуманітарними організаціями. Вивчення ефективних соціальних політик та гуманітарним організаціям дає можливість обмінюватись передовими практиками у гуманітарній допомозі та швидкому відновленні пошкодженої інфраструктури країни.

Висновки.

Роблячи висновок варто зазначити, що синтез знання про соціальну політику держави сьогодення впливає на призначення міжнародної допомоги для проєктів та програм по відновленню у зруйнованих містах країни. Спільне вивчення соціальних аспектів війни дозволяє ефективно розробити спільні стратегії реагування на гуманітарні кризи, а також забезпечувати необхідну цільову допомогу. Розвиток спільних стандартів та підходів створює уніфікацію міжнародних країн та забезпечує консистентність у наданні допомоги.

Таким чином, першочерговою умовою ефективного реалізації соціальної політики під час війни є соціальний моніторинг та використання сучасних технологій, що передбачає систематичний аналіз процесів соціальної сфери, що постійно

змінюються, і знаходяться в динамічному (критичному) стані, що зумовлює зміст соціального регулювання, суб'єктивної діяльності суспільства. Важливим завданням щодо функціонування складових соціальної політики є зменшення соціальної нерівності в суспільстві; скорочення чисельності людей, які знаходяться за межею бідності; зростання соціальної та економічної безпеки працездатного населення тощо.

Для підтримки соціальної політики під час воєнного стану необхідно: розробка гнучких соціальних програм, які можуть швидко адаптуватись до змін у воєнному середовищі та враховувати особливості потреб громадян та активна участь; розвиток ефективних механізмів на екстренні

ситуації, забезпечення надання гуманітарної та медичної допомоги.

Захист прав та безпека населення, а також заходи зі зменшення вразливості ступеня захищеності – основний вектор соціальної політики воєнного часу. Забезпечення без пекових прав українців є важливим елементом гарантій існування української держави в майбутньому.

Актуальність даної проблематики соціальної політики не викликає сумніву, на даному етапі в сучасних українських реаліях, потрібно надалі поглиблювати дослідження в усіх наукових сферах. Соціальна політика країни по відношенню до ветеранів один з головних пріоритетів для України на десятиліття вперед.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бондаренко, С., & Бугас, Н. (2021). Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління : удосконалення та розвиток*, 2. Відновлено з http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf
- Бутник, О. (2018). Аналіз моделей соціальної політики в країнах з розвинутими ринковими відносинами: досвід для України. *Державне управління : удосконалення та розвиток*, 5, 7-19.
- Ветлінський, С. (2016). Соціальний захист військовослужбовців в умовах проведення антитерористичної операції. *Ефективність державного управління*, 4(49)(Ч.1), 198-205.
- Ємельяненко, Л. М., & Федюлова, Л. І. (2021). Децентралізація в сфері соціальної політики в регіонах України. *Економіка та держава*, 4, 4-11.
- Ільчук, Л. (2015). *Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні*. Відновлено з <https://ipzn.org.ua/svitoviy-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini/>
- Кришень, О. В. (2020). Сучасні тенденції формування, реалізації та розвитку регіональної соціальної політики в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*, 1(44), 52-54.
- Михненко, А., & Шчур, Н. (2019). Світові моделі соціальної політики: уроки для України. *Вісник НАДУ: соціальна і гуманітарна політика*, 2, 15-28.
- Славкова, О. П. (2021). Державна соціальна політика: проблеми та перспективи. *Вісник Сумського національного аграрного університету: науковий журнал. Сер. «Економіка і менеджмент»*, 1(87), 48-52.
- Соціальна політика в Україні: проблеми та перспективи. (2010). Відновлено з <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12593/>
- Токарський, Т. Б. (2017). Трансформації соціальної політики в Україні і її проблеми. *Економіка та управління національним господарством*. Відновлено з https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2017-4_0-pages-164_171.pdf

REFERENCES

- Bondarenko, S., & Bugas, N. (2021). Social policy of the state as a basis for ensuring social development. *Public administration: improvement and development*, 2. Retrieved from http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf
- Butnyk, O. (2018). Analysis of models of social policy in countries with developed market relations: experience for Ukraine. *Public administration: improvement and development*, 5, 7-19.
- Emelianenko, L. M., & Fedulova, L. I. (2021). Decentralization in the sphere of social policy in the regions of Ukraine. *Economy and the state*, 4, 4-11.
- Ilchuk, L. (2015). *World experience of social policy models and the possibility of their use in Ukraine*. Retrieved from <https://ipzn.org.ua/svitoviy-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini/>
- Krishen, O. V. (2020). Modern trends in the formation, implementation and development of regional social policy in Ukraine. *State administration and local self-government*, 1(44), 52-54.
- Mykhnenko, A., & Shchur, N. (2019). World models of social policy: lessons for Ukraine. *Bulletin of NADU: social and humanitarian policy*, 2, 15-28.
- Slavkova, O. P. (2021). State social policy: problems and prospects. *Bulletin of the Sumy National Agrarian University: scientific journal. Ser. "Economics and Management"*, 1(87), 48-52.
- Social policy in Ukraine: problems and prospects*. (2010). Retrieved from <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12593/>
- Tokarsky, T. B. (2017). *Transformations of social policy in Ukraine and its problems. Economy and management of the national economy*. Retrieved from https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2017-4_0-pages-164_171.pdf
- Vetlynskyi, S. (2016). Social protection of military personnel in the conditions of an anti-terrorist operation. *Effectiveness of public administration*, 4(49)(Part 1), 198-205.